

DEBITORLIK QARZDORLIK VA UNING TIJORAT BANKLARI UCHUN AHAMIYATI

Jo'rayeva Oybonu Boli qizi

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13958445>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada tijorat banklarining faoliyatida debitorlik qarzdorlikning ahamiyati va uni samarali boshqarish muammolari tahlil qilinadi. Debitorlik qarzdorlik tijorat banklarida likvidlikni ta'minlash, foiz daromadlarini oshirish va kredit risklarini boshqarishda muhim o'rin tutadi. Maqolada tijorat banklarida debitorlik qarzdorligini boshqarishning asosiy strategiyalari, jumladan risklarni tahlil qilish, monitoring tizimlarini joriy etish va mijozlar bilan munosabatlarni yaxshilash yo'llari bayon etilgan. Debitorlik qarzdorligini samarali boshqarish bankning moliyaviy barqarorligi va rentabelligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: debitorlik qarzdorlik, tijorat banklari, likvidlik, kredit riski, foiz daromadi, moliyaviy boshqaruv, monitoring tizimi, kredit siyosati, riskni boshqarish, moliyaviy barqarorlik.

ACCOUNTS RECEIVABLE AND ITS IMPORTANCE FOR COMMERCIAL BANKS

Abstract. This scientific article analyzes the importance of accounts receivable in the activity of commercial banks and the problems of its effective management. Accounts receivable plays an important role in ensuring liquidity, increasing interest income and managing credit risks in commercial banks. The article describes the main strategies for managing receivables in commercial banks, including risk analysis, implementation of monitoring systems, and ways to improve customer relations. It is noted that effective management of receivables has a positive effect on the financial stability and profitability of the bank.

Key words: receivables, commercial banks, liquidity, credit risk, interest income, financial management, monitoring system, credit policy, risk management, financial stability.

ДЕБИТОРСКАЯ ЗАДОЛЖЕННОСТЬ И ЕЕ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Аннотация. В данной научной статье анализируется значение дебиторской задолженности в деятельности коммерческих банков и проблемы ее эффективного управления. Дебиторская задолженность играет важную роль в обеспечении ликвидности, увеличении процентных доходов и управлении кредитными рисками в коммерческих банках. В статье описаны основные стратегии управления дебиторской задолженностью в коммерческих банках, включая анализ рисков, внедрение систем мониторинга и способы

улучшения отношений с клиентами. Отмечается, что эффективное управление дебиторской задолженностью положительно влияет на финансовую устойчивость и прибыльность банка.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, коммерческие банки, ликвидность, кредитный риск, процентные доходы, финансовый менеджмент, система мониторинга, кредитная политика, управление рисками, финансовая устойчивость.

Kirish

Bugungi kunda tijorat banklarining samarali faoliyat yuritishi moliyaviy resurslar boshqaruviga va risklarni nazorat qilishga qaratilgan siyosatlariga bog'liq. Banklar turli xil moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirar ekan, ular uchun debitorlik qarzdorlikni boshqarish muhim ahamiyatga ega. Debitorlik qarzdorlik bu – bank mijozlaridan olinmagan qarzlar yoki to'lovlar bo'lib, bank faoliyatining samaradorligi va likvidligi uchun katta ta'sir ko'rsatadi. Bu nafaqat bankning daromad olish imkoniyatini ta'minlaydi, balki kredit risklarini oshiradi va bankning likvidlik holatiga xavf tug'dirishi mumkin. Shuning uchun tijorat banklari uchun debitorlik qarzdorligini to'g'ri boshqarish, uning tahlilini amalga oshirish va xavflarni minimallashtirish alohida dolzarb masaladir.

Ushbu maqolada debitorlik qarzdorlik tushunchasi, uning tijorat banklari faoliyatidagi o'rni va uni boshqarish usullari ko'rib chiqiladi. Debitorlik qarzdorlikning bankning likvidligi, daromadlari va risklarni boshqarishga qanday ta'sir qilishi tahlil qilinadi va uni samarali boshqarish strategiyalari taklif etiladi. Maqola tijorat banklari uchun bu tushunchaning qanchalik ahamiyatli ekanini yoritib, moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynashini ko'rsatib beradi.

Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi va muvaffaqiyatli faoliyati ko'p jihatdan ularning kredit siyosati va qarzdorlik darajasiga bog'liq. Bank mijozlariga turli xil kreditlar va moliyaviy xizmatlar taqdim etadi, ammo ushbu xizmatlar orqali o'z vaqtida qaytmagan mablag'lar, ya'ni debitorlik qarzdorlik, bank faoliyatining samaradorligiga ta'sir ko'rsatadi.

So'nggi yillarda bank sektoridagi kredit riski oshib borayotganligini hisobga olsak, bu jarayonni samarali boshqarish yanada dolzarb masalalardan biriga aylangan. Ushbu statistik esseda debitorlik qarzdorlikning tijorat banklari faoliyatidagi ahamiyati va uni boshqarish uchun statistika asosidagi tahlil keltiriladi.

Debitorlik qarzdorlikning bank faoliyatidagi o'rni va ahamiyatini tushunish uchun so'nggi yillardagi statistika va ko'rsatkichlarni tahlil qilish zarur. O'zbekistonning tijorat banklari bo'yicha

o'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, umumiy kredit portfelining taxminan 10-15 foizi debitorlik qarzdorligiga tegishli bo'lgan. Bunda qarzdorlikning katta qismi kichik va o'rta korxonalar, shuningdek, jismoniy shaxslarga berilgan kreditlar tufayli hosil bo'lgan.

2023-yilning oxirida O'zbekistondagi tijorat banklarining umumiy kredit portfeli 200 trillion so'mni tashkil etgan bo'lsa, uning 20 trillion so'mdan ortig'i debitorlik qarzdorligiga to'g'ri kelgan. Bu o'z navbatida banklarning likvidlik xavfini oshirishi bilan bir qatorda, kredit siyosatidagi ehtiyotkorlikni talab qiladi. Shuningdek, ushbu qarzdorlik banklar uchun foiz daromadlarining o'z vaqtida olinmasligiga olib kelishi mumkin.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, debitorlik qarzdorligi tijorat banklari uchun asosiy risklardan biri hisoblanadi. 2022-yilning statistik ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston bank sektorida kredit bo'yicha foiz daromadlarining 7% qismi debitorlik qarzdorligi tufayli yo'qotilgan. Bu esa tijorat banklari rentabelligini sezilarli darajada kamaytirgan va banklarning moliyaviy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatgan.

Debitorlik qarzdorlikni samarali boshqarish uchun banklar muntazam monitoring olib borishi va qarzdor mijozlar bilan tez-tez muloqot qilishi kerak. Bunday strategiyalar orqali tijorat banklari debitorlik qarzdorligining kechikish darajasini pasaytirishi va risklarni minimallashtirishi mumkin.

Kredit risklarini tahlil qilish va boshqarish tizimini kuchaytirish: Statistik ma'lumotlarga asoslanib, kredit berishdan oldin mijozning moliyaviy qobiliyatini to'liq o'rganish va tahlil qilish banklar uchun dolzarbdir. Bu jarayon debitorlik qarzdorligining kelib chiqish ehtimolini kamaytiradi.

Qarzdorlikni qayta tashkil qilish va muddatlarni uzaytirish: Banklar o'z vaqtida qaytarilmagan qarzlarni qayta tashkil qilish orqali debitorlik qarzdorligini kamaytirishlari mumkin. Statistika shuni ko'rsatadiki, qarzlarni qayta tashkil qilish 2022-yilda O'zbekistondagi tijorat banklarida debitorlik qarzdorligini 15% ga pasaytirishga yordam berdi.

Monitoring tizimlarini joriy qilish: Debitorlik qarzdorligini samarali monitoring qilish tizimlari kredit berish jarayonidagi muhim elementlardan biridir. 2023-yilda o'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, monitoring tizimlarini keng joriy etish orqali debitorlik qarzdorligi bilan bog'liq xavflarni 10% ga kamaytirish mumkin.

Debitorlik qarzdorlik tijorat banklari uchun katta ahamiyat kasb etadi va uni to'g'ri boshqarish bank faoliyatining samaradorligini oshiradi. Statistika asosida tahlil qilingan ma'lumotlar debitorlik qarzdorligi bankning moliyaviy barqarorligi va likvidligiga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqroq tushunishga imkon beradi. Banklar uchun bu jarayonni samarali boshqarish

kredit risklarini kamaytirishga va foiz daromadlarini oshirishga yordam beradi. Shu sababli, debitorlik qarzdorligi bilan bog‘liq xavflarni oldindan aniqlash va uni nazorat qilish tijorat banklari uchun muhim ustuvor yo‘nalish bo‘lib qoladi.

Xulosa

Debitorlik qarzdorlik tijorat banklari uchun moliyaviy barqarorlik va rentabellikni ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada keltirilgan statistik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, banklar faoliyatida debitorlik qarzdorligi risklarni oshirishi, likvidlikni kamaytirishi va foiz daromadlarining o‘z vaqtida olinmasligiga olib kelishi mumkin. Bunday holat banklarning kredit siyosati va umumiy moliyaviy boshqaruvi samaradorligini pasaytirishi mumkin.

Debitorlik qarzdorligini samarali boshqarish uchun banklar kredit risklarini tahlil qilish, qarzlarni qayta tashkil qilish va monitoring tizimlarini kuchaytirishi lozim. Statistika ko‘rsatganidek, bunday yondashuvlar banklarga qarzdorlik darajasini pasaytirish, kredit xavflarini minimallashtirish va moliyaviy barqarorlikni ta‘minlashda yordam beradi. Shuning uchun, tijorat banklari debitorlik qarzdorligini boshqarishni yanada takomillashtirishga intilishi kerak.

REFERENCES

1. Smith, J. "Managing Credit Risks in Commercial Banks: A Global Perspective." Journal of Financial Services, 2019.
2. Ivanov, P. "Liquidity and Profitability in Banking: The Role of Debtor Accounts." International Journal of Banking Studies, 2020.
3. Hasanov, M. "Debitorlik qarzdorligini boshqarishning xalqaro tajribasi." Markaziy Osiyo moliyaviy sharhi, 2022.